

بررسی چکیده‌های موجود در فصلنامه کتابداری کتابخانه و مرکز اسناد دانشگاه تهران براساس الگوی چکیده ساختاریافته

دکتر ناهید بنی‌اقبال^۱

دکتر اشرف‌السادات بزرگی^۲

ابوذر رضانی^۳

چکیده

هدف: تهیه چکیده ساختاریافته (ساختوار یا ساختاری) معرفی محتوای موضوعی مدرک را براساس طرح تعیین شده پیشنهاد می‌کند. این طرح جایگاه مقولات و مطالب مدرک را در چکیده نشان می‌دهد. چکیده ساختاریافته اولین بار در میان نشریات کتابداری ایران در فصلنامه کتابداری از سال ۱۳۸۶ در مقالات مورد استفاده قرار گرفت.

روش: در این پژوهش ارزشیابی تغییر در نگارش چکیده‌های فصلنامه کتابداری بعد از دو سال با روش پیمایش مقایسه‌ای و ارزیابی ساختاری مورد بررسی قرار گرفته است. از مجله‌های ۴۶ تا ۴۸ فصلنامه کتابداری ۲۴ جفت از چکیده‌های ساختاریافته و غیرساختاریافته از هر مقاله گردآوری و جامعه آماری پژوهش در نظر گرفته شد. جهت گردآوری اطلاعات از سه ابزار سیاهه وارسی، مقیاس خوانایی فلش و پرسشنامه استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش در روش سیاهه کنترل نشان داد که از میان ۲۵ معیار ارزیابی کیفیت در سه معیار ارائه اطلاعات اهداف، بیان نوع طرح پژوهش و توالی اطلاعات: چکیده‌های ساختاریافته وضعیت بهتری داشتند. یافته‌های پژوهش در بررسی مقیاس خوانایی فلش، نشان داد که دو نوع چکیده از نظر خوانایی با هم تفاوتی معناداری ندارند، میانگین نمره مقیاس فلش دو نوع چکیده فارسی با نتایج پژوهش‌های انگلیسی زبان مطابقت دارد. نتایج:

نتایج یافته‌های نظرسنجی از خوانندگان از طریق پرسشنامه نشان داد که از نظر آنها چکیده ساختاریافته نسبت به چکیده غیرساختاریافته در مؤلفه‌های ترجیحات خوانندگان در مقیاس تفاوت معنایی، سهولت بازیابی اطلاعات و میزان خوانایی چکیده‌ها مناسب‌تر ارزیابی شدند.

کلید واژه‌ها: چکیده‌نویسی، کیفیت چکیده، خوانایی چکیده، چکیده‌های ساختاریافته، چکیده مقالات مجلات علمی.

مقدمه و بیان مسأله

چکیده‌ها یکی از بخش‌های مقالات علمی هستند که از جنبه‌های مختلف علم اطلاع‌رسانی نگارش صحیح آنها حایز اهمیت است. برای نگارش چکیده‌های مقالات از دسته‌بندی مختلفی همچون چکیده تمام‌نما، چکیده راهنما و امثال اینها

۱. استادیار گروه کتابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال: baniegbal@yahoo.com

۲. استادیار گروه کتابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال: bozorgi535@yahoo.com

۳. فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال: ramezani.aboozar@gmail.com

استفاده می‌شود. چکیده‌های ساختاریافته نوعی از چکیده‌ها است که امروز در نشریات علمی مورد استفاده قرار می‌گیرد. اواخر دهه هشتاد تعدادی از مجلات حوزه علوم پزشکی از چکیده‌های ساختاریافته استفاده کردند. مسئولان این مجلات چند مزیت برای این تغییر برشمردند:

با استفاده از سرعنوان‌های فرعی و تنظیم پاراگراف‌ها بر اساس این سرعنوان‌ها نگارش چکیده انجام می‌شود،

- در هر سرعنوان فرعی اطلاعات مورد نیاز به دور از اطلاعات بی ارزش قرار می‌گیرد،
- همه چکیده‌ها از قالب مشابهی پیروی می‌کنند،
- محتوای چکیده واضح‌تر می‌شود،

- بررسی اجمالی موضوع در چکیده برای خوانندگان آسان‌تر می‌شود (کیلون، ۱۳۸۵ و لنکستر، ۱۳۸۲).

امروزه نگارش چکیده ساختاریافته در اکثر حوزه‌های علمی رایج شده است. شاید علت این استقبال اینست که نویسندگان مقالات در چکیده غیرساختاریافته تعدادی از عناصر اطلاعاتی از جمله مقدمه، روش، یا یافته‌ها را نادیده می‌گیرند در حالیکه ممکن است خواننده به این اطلاعات نیاز داشته باشد. در چکیده ساختار یافته تمامی پیشینه عناصر اطلاعاتی ذیل سرعنوان‌های مشخص ارائه می‌شود. نگارش چکیده ساختاریافته قبل از چاپ چکیده برای نویسنده و مسئولان مجلات علمی، همچنین بعد از انتشار چکیده برای نمایه‌سازان پایگاه‌های اطلاعاتی و خوانندگان مقالات در انجام امور اطلاع‌یابی مزایای بیشتری دارند. (هارتلی^۱، ۲۰۰۸)

در سال‌های اخیر استفاده از این نوع چکیده در تعدادی از مجلات علمی کشور مورد استقبال قرار گرفته است، اما عمده چکیده‌های مقالات موجود در نشریات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران ساختاریافته نیستند، به نظر می‌رسد آشنایی زیادی با این نوع چکیده‌ها در بین محققان کتابداری وجود ندارد. در میان مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی فارسی تنها فصلنامه کتابداری کتابخانه و مرکز اسناد دانشگاه تهران از سال ۱۳۸۴ از این نوع چکیده در مقالات استفاده کرده است. در بخش راهنمای نگارش مقاله این جمله برای نگارش چکیده ساختاریافته دستورالعمل زیر ارائه شده است:

"مقاله همراه با چکیده فارسی و انگلیسی، حدود ۱۲۰ تا ۲۰۰ کلمه و اجزای تشکیل دهنده آن به ترتیب شامل: هدف (Purpose)، روش (Methodology)، یافته‌ها (Findings) و واژه‌های کلیدی (Keywords) باشد."

البته دستورالعمل نگارش چکیده ساختاریافته در متون انگلیسی زیان به شیوه‌های مختلفی ارائه شده است، که تأثیرات تغییر نگارش چکیده غیرساختاریافته به چکیده ساختاریافته در این پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفته است. تاکنون سه شماره از فصلنامه کتابداری با چکیده‌های ساختاریافته منتشر شده است.

هدف از این پژوهش بررسی تغییرات حاصل از این الگو در ابعاد مختلف است، تا براساس یافته‌ها، پیشنهادهایی به ویراستاران و نویسندگان مقالات فصلنامه کتابداری دانشگاه تهران برای توسعه و استفاده از این شیوه نگارش چکیده ارائه شود.

متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل در این پژوهش چکیده‌های مقالات فصلنامه کتابداری است و متغیرهای وابسته عبارتند از ۱. کیفیت اطلاعات چکیده‌ها، ۲. میزان خوانایی آنها، ۳. سهولت بازیابی اطلاعات، و ترجیح خوانندگان.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیات مطرح شده در این پژوهش عبارتند از:

۱. بین میزان کیفیت ارایه اطلاعات در چکیده‌های ساختاریافته و چکیده‌های غیرساختاریافته مقالات فصلنامه کتابداری تفاوت معناداری وجود دارد.
۲. بین میزان بازیابی اطلاعات در چکیده ساختاریافته نسبت به چکیده غیرساختاریافته مقالات فصلنامه کتابداری تفاوت معناداری وجود دارد.

^۱.Hartley

۳. بین میزان خوانایی چکیده‌های ساختاریافته در مقایسه با چکیده‌های غیرساختاریافته مقالات فصلنامه کتابداری تفاوت معناداری وجود دارد.

۴. بین میزان ترجیح چکیده‌های ساختاریافته بر غیرساختاریافته فصلنامه کتابداری توسط اعضای هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی تفاوت معناداری وجود دارد.

پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش در ایران

تحقیقات و مطالعات در زمینه چکیده‌نویسی، برای دو نوع منبع اطلاعاتی فارسی یعنی الف. مقالات مجلات علمی و ب. پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی انجام شده است و عمدتاً از سیاهه واری بر گرفته از استانداردهای موجود برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است. از آنجا که محور این پژوهش چکیده‌نویسی مقالات مجلات علمی است تحقیقات چکیده‌های پایان‌نامه‌های فارسی تنها در جدول ۲. معرفی شده و در ذیل تحقیقات در زمینه چکیده‌های مجلات فارسی معرفی می‌شود.

جدول ۲. پیشینه پژوهش بررسی چکیده‌های پایان‌نامه‌های فارسی

رعایت نوع استاندارد	نام پژوهشگر و سال انتشار	عنوان پژوهش
۱- استاندارد ایزو ۲۱۴ - ۱۹۷۶	حفیظی اردکانی (۱۳۷۸)	تعیین میزان رعایت استاندارد در تهیه چکیده فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه تهران بین سالهای ۱۳۷۶-۱۳۷۴
۲- استاندارد ایزو ۲۱۴ - ۱۹۷۶	دیبا (۱۳۸۴)	مقایسه چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق(ع) ۱۳۶۸ الی ۱۳۸۲ با استاندارد ایزو ۲۱۴.
۳- استاندارد ایزو ۲۱۴ - ۱۹۷۶	کریم زاده (۱۳۸۵)	بررسی وضعیت چکیده‌های پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری رشته‌های فنی و مهندسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات و مقایسه آن با استانداردهای چکیده‌نویسی
۴- استاندارد ایزو ۲۱۴ - ۱۹۷۶	ملک محمدی (۱۳۸۶)	بررسی وضعیت چکیده‌های پایان‌نامه‌های دکتری رشته‌های علوم انسانی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی و مقایسه آن با استانداردهای چکیده‌نویسی
۵- استاندارد ایزو ۲۱۴ - ۱۹۷۶	سه دهی (۱۳۸۸)	مقایسه میزان رعایت استانداردهای بین المللی ایزو در چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال و علوم و تحقیقات از سال ۱۳۸۰-۱۳۸۶
۶- استاندارد ایزو ۷۱۴۴	کربلایی آقائی (۱۳۷۵)	مطالعه میزان رعایت استانداردهای بین المللی ایزو در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در سال‌های ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۴
۷- استاندارد ایزو ۷۱۴۴	خسروی (۱۳۸۶)	بررسی میزان رعایت استاندارد ایزو ۷۱۴۴ در پایان‌نامه‌ها

گیلوری (۱۳۷۴) برای بررسی همخوانی ساختار مجله‌های فارسی با استانداردهای ایزو (ISO) از انواع استانداردهای مرتبط با انتشار نشریات استفاده کرده تا برخی از مؤلفه‌های مورد توجه در انتشار مجلات فارسی را تعیین کند. در بخش بررسی مجلات از نظر نگارش چکیده مقالات نشان داد، در میان نشریات گروه اول که مطالبی در موضوعات خاص منتشر می‌کردند، تنها یک درصد از مجلات این گروه چکیده داشتند و گروه دوم و سوم (همه موضوعات و کودکان) مقالاتی فاقد چکیده داشتند. یعنی مطابق این پژوهش تا سال ۱۳۷۴ در تعداد انگشت شماری از نشریات کشور در ساختار مقالات چکیده داشتند.

تا کنون سه بررسی روی چکیده‌های مجلات علمی انجام شده است که اولی را مختاری (۱۳۸۳) در پژوهش خود تحت عنوان «میزان انطباق چکیده مقالات مجله‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی با دستورالعمل‌های «گروه و نکور» و استاندارد «ایزو ۲۱۴»، با تهیه دو سیاهه مجزا، به توصیف و تحلیل میزان انطباق پرداخت. او در نهایت دریافت که در کل، میزان انطباق چکیده‌های مورد پژوهش با استاندارد «ایزو»، ۸۳/۹٪ و با گروه و نکور ۸۲/۰۳٪ است.

در دومین پژوهش شیردل و دیانی (۱۳۸۶) میزان انطباق چکیده مقالات مجله‌ها را با استاندارد ایزو ۲۱۴ بررسی کردند. هدف از این پژوهش، بررسی و تعیین میزان انطباق چکیده فارسی مقاله‌های مجله‌های علمی - پژوهشی حوزه علوم انسانی با عناصر مندرج در استاندارد ایزو ۲۱۴ بود. روش پژوهش، پیمایشی بود. در میان یافته‌های پژوهش مشخص شده که چکیده‌های راهنما جامعه پژوهشی (با میانگین درصد همخوانی ۸۳/۱۴٪) بیشتر از چکیده‌های تمام‌نما (با میانگین درصد همخوانی ۷۸/۸۰٪) با عناصر برگزیده استاندارد ایزو ۲۱۴ مطابقت دارد و بیشتر چکیده‌های فارسی مقاله‌های مجله‌های علمی - پژوهشی حوزه علوم انسانی از نوع چکیده راهنما است.

فرقدان (۱۳۸۷) در سومین پژوهش به بررسی میزان رعایت معیارهای استاندارد ایزو ۲۱۴ در چکیده‌های فصلنامه گنجینه اسناد پرداخت. به طور کلی میزان رعایت استاندارد ایزو ۲۱۴ در چکیده‌های مقالات مجله، ۶۸/۵۱ درصد است.

در نتیجه پژوهش‌هایی که در ایران برای چکیده‌های مجلات علمی انجام شده بیشتر متکی بر معیارهای استاندارد ایزو ۲۱۴ بودند، از طرفی آخرین بازنگری این استاندارد مربوط به دهه هفتاد است. سال‌های بعد از تدوین این استاندارد شاهد تحولات شگرف فناوری ارتباطات در عرصه اطلاع رسانی هستیم و از این نظر بهتر است برای بهبود کیفیت چکیده‌نویسی از چکیده-ساختاریافته به جای چکیده‌های غیرساختاریافته استفاده شود.

برای سنجش میزان خوانایی چکیده‌ها در مقالات مجلات علمی فارسی تاکنون پژوهشی انجام نگرفته است. دیانی (۱۳۷۹) در کتابش هفت پژوهش را که با استفاده از مقیاس خوانایی فلش به ارزیابی متون فارسی کودکان، نوسودان و نوجوانان پرداخته بودند، یافته‌ها و نتایج آنها را مورد تحلیل قرار داد. انتظار می‌رفت این فرمول بتواند به عنوان ابزاری استاندارد برای سنجش میزان خوانایی متون فارسی کودکان، نوسودان و نوجوانان مورد استفاده قرار بگیرد، اما تفاوت‌هایی در یافته‌های پژوهش‌های مختلف مشاهده شد که به تناسب هم درباره کارایی مقیاس خوانایی فلش تفسیر شد. اما هیچ یک از آنها به این مورد اشاره نکردند که مقیاس خوانایی فلش امکان مقایسه دو متن مشابه از نظر محتوا را دارد. قابل ذکر است در برخی از متون در مواردی ویرایش یا اصلاحاتی صورت می‌گیرد که مقیاس فلش قابلیت ارزیابی دو نسخه ویرایشی را از نظر میزان خوانایی خواهد داشت.

پیشینه پژوهش در خارج از ایران

اف. دبلیو لنکستر^۱ کتابی با عنوان نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی مبانی نظری و عملی تألیف کرده است. در بخش‌های مربوط به چکیده‌نویسی به کلیه پژوهش‌های انجام شده درباره چکیده‌نویسی اشاره جامعی داشته است. به همین خاطر در ادامه پیشینه‌های پژوهشی مطرح می‌شوند که تنها به چکیده ساختاریافته مربوط بودند و پژوهش حاضر از آنها الگوبرداری کرده است. تادیو و همکارانش^۲ (۱۹۹۴) از سه مجله انجمن‌های پزشکی آمریکا، انگلیس و کانادا بین چهار سال ۳۰۰ نمونه تصادفی چکیده مقالات پژوهشی را انتخاب کردند (در هر سال ۲۵ چکیده از هر مجله) در سال‌های ۱۹۸۹ و ۱۹۸۸ بدون ساختار و از سال‌های ۱۹۹۱-۱۹۹۲ چکیده‌های ساختاریافته مقالات پژوهشی استخراج شد و کیفیت آنها با ۳۳ معیار سنجیده شد.

اهداف خاص تحقیق

الف. بررسی کیفیت چکیده‌های مقالات پژوهشی در سه مجله پزشکی قبل و بعد از استفاده از قالب چکیده ساختاریافته.

ب. مقایسه کلی کیفیت چکیده‌های سنتی و ساختاریافته

ج. تعیین این که آیا کیفیت چکیده‌های ساختاریافته و سنتی بین سه مجله متفاوت است.

میانگین کل امتیازات کیفی برای چکیده‌های غیرساختاریافته و ساختاریافته به ترتیب ۵۷٪ و ۷۴٪ ($p < 0.001$) بود. هر چند تفاوت‌هایی در امتیاز کیفی چکیده‌های غیرساختاریافته در بین سه نشریه مشاهده شد ولی تفاوت معناداری در امتیاز کیفی چکیده‌های ساختاریافته در بین سه نشریه وجود نداشت. در نتیجه ترویج این نوع چکیده در نشریات مطلوب ارزیابی شد.

¹Lancaster, F.W. (2003).

²Taddio, A., Pain, T, Fassos FF, Boon, H. , Ilersich, AL, Einarson TR.

هارتلی^۱ (۱۹۹۹) بررسی با عنوان استفاده از چکیده‌های ساختاریافته برای مجله ارگونومیک را به انجام رساند. هدفش از این پژوهش این بود که آیا چکیده ساختاریافته برای این مجله مناسب است؟ سه چکیده از این مجله در قالب ساختاریافته بازنویسی شد. توالی اطلاعات مطابق چکیده اصلی بود، اما اطلاعاتی به خصوص از نوع کمی برگرفته از متن مقاله به چکیده‌ها اضافه شد. به چهار طریق آنها را مورد ارزشیابی قرار دادند.

در نتایج بررسی میان سه جفت چکیده انتخاب شده اختلاف مشاهده شد. مطابق پژوهش‌های پیشین چکیده‌های ساختاریافته طولانی‌تر و حاوی اطلاعات بیشتر بودند و خوانندگان به خاطر وضوح آن راحت‌تر قضاوت می‌کردند.

دویوی و همکارانش^۲ (۲۰۰۳) کیفیت چکیده‌های ساختاریافته و غیرساختاریافته سه مجله پوست‌شناسی در سال ۲۰۰۰ را بررسی کردند. آنها از سی معیار در هشت مقوله برای ارزیابی کیفیت چکیده‌ها استفاده کردند. نمره کیفیت دو نوع چکیده- (ساختاریافته و غیرساختاریافته) نسبت به هم با تحلیل واریانس مقایسه شدند. نمرات کیفیت در میان سه مجله متفاوت بود. کیفیت چکیده‌های غیرساختاریافته در مقایسه با کیفیت چکیده‌های ساختاریافته در سطح پایین‌تری قرار داشتند. به همین خاطر پیشنهاد شد مجلات پوست‌شناسی باید از قالب چکیده ساختاریافته در سطح وسیع‌تری استفاده نمایند.

هارتلی و بتز^۳ (۲۰۰۷) در پژوهش‌شان به رابطه سرعنوان و ساختار چکیده با یکدیگر توجه یکسانی نشان دادند و از متن و ظاهر یکسان در هر دو قالب ساختاریافته و رسمی استفاده شد. با احتساب عنوان یا بدون عنوان، تأثیر عنوان را روی قضاوت خواننده درباره وضوح متن بررسی کردند. از سه جامعه آماری برای بررسی بهره بردند که همگی فرضیه و پایه روش‌شناسی یکسانی داشته باشند: الف. چکیده‌های ساختاریافته نسبت به چکیده‌های غیرساختاریافته مطلوب‌تر ارزیابی می‌شوند حتی زمانی که محتوای یکسانی داشتند. ب. چکیده با عنوان فرعی نسبت به چکیده‌های بدون عنوان مطلوب‌تر ارزیابی خواهند شد. هر چکیده ساختاریافته پنج سرشناسه فرعی داشت. در هر سه مطالعه، از شرکت‌کنندگان درخواست شده بود که تنها یکی از همان چکیده‌ها را بخوانند و با پیروی از ۴ مقیاس ۷ درجه‌ای آنها را ارزیابی کنند. به طور کلی در هر سه بررسی برای چهار چکیده مختلف به نتایج مشابه دست‌یافت که می‌توان نتیجه‌گیری کرد که آنها خاص یک چکیده نبودند بلکه یافته‌ها امکان تعمیم یافتن را دارند، یعنی به طور معمول چکیده‌های ساختاریافته از چکیده‌های غیرساختاریافته حاوی اطلاعات و جزئیات بیشتر هستند و با ساختار استاندارد و متوالی نوشته می‌شوند و قالب خواندن و جستجوی اطلاعات در محدوده چکیده درون مجله یا پایگاه اطلاعاتی را آسان می‌کنند.

همانگونه که ملاحظه شد برای ارزیابی کیفیت چکیده‌های ساختاریافته پژوهش‌های مختلفی انجام شده است و هنوز انتظار می‌رود برای استفاده از آن و بهبود کمی و کیفی چکیده‌های ساختاریافته بررسی‌های بیشتری انجام شود.

روش پژوهش

در این پژوهش قصد آنست که به مقایسه کیفیت چکیده‌های ساختاریافته با چکیده‌های غیرساختاریافته پرداخته شود. ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق سیاهه واری، مقیاس خوانایی فلش و پرسشنامه است. روش پژوهش پیمایش مقایسه‌ای و ارزیابی ساختاری است. ابتدا به کمک فهرست کنترل، کیفیت اطلاعات چکیده‌ها مورد ارزیابی ساختاری و مورد مقایسه قرار گرفت، سپس خوانایی چکیده‌ها به کمک مقیاس خوانایی فلش بررسی و مقایسه شد و در آخر با استفاده از ابزار پرسشنامه به روش پیمایشی مقایسه‌ای چکیده‌ها ارزیابی شدند. که در ادامه اجزای هر یک از ابزارها و نحوه کار آنها مختصراً شرح داده می‌شود.

جامعه پژوهش

در این پژوهش چکیده‌های دفتر چهل و ششم، چهل و هفتم و چهل و هشتم فصلنامه کتابداری به عنوان جامعه آماری انتخاب شدند. در سه شماره فصلنامه کتابداری ۲۸ مقاله منتشر شده بود که چکیده ۲۷ مقاله ساختاریافته بودند. به کمک دفتر

^۱ Hartley, James.

^۲ Alain Dupuy; Kiarash Khosrotehrani; Céleste Lebbé; Michel Rybojad; Patrice Morel.

^۳ Hartley, James. Betts, Lucy

مجله کتابداری به پرونده‌های نویسندگان مقالات مراجعه شد و از طریق دستنوشته‌های اولیه آنها ۲۴ چکیده غیر ساختاریافته مقالات یاد شده نیز به دست آمد.

جدول ۱. تعداد مقالات فصلنامه کتابداری همراه با نگارش چکیده ساختاریافته

مجلد	۴۶	۴۷	۴۸	کل
تعداد مقالات	۸	۹	۱۱	۲۸

برای مقایسه ابعاد کیفیت و خوانایی دو گروه چکیده ساختاریافته و غیرساختاریافته جامعه پژوهش مقالات منتشره در فصلنامه کتابداری کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران در دو سال متوالی ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ بودند و جامعه پژوهش بعد بررسی دیدگاه خوانندگان، افراد تحصیلات تکمیلی و اعضای هیأت علمی کتابداری و اطلاع رسانی سطح کشور بودند. برای تجزیه و تحلیل آماری از نرم افزار ۱۶ SPSS و Excel استفاده شد.

سیاهه واریسی

سیاهه واریسی شامل ۲۵ معیار ارزیابی در ۷ مقوله موضوعی "موضوعات؛ اهداف؛ طرح پژوهش؛ جامعه آماری؛ اندازه‌گیری متغیرها؛ یافته‌ها؛ نتایج و جمع‌بندی" تدوین شده بودند. سیاهه‌واریسی تهیه شده به اساتید رشته کتابداری و اطلاع رسانی جهت تأیید روایی آن داده شد و جامعیت و مانعیت آن مورد تأیید قرار گرفت. امتیاز هر چکیده با فرمول زیر محاسبه شد، مطابق این فرمول به هر چکیده در سیاهه‌واریسی نمره‌ای بین ۰ تا ۱۰۰ اختصاص می‌یابد:

$$\text{امتیاز چکیده} = \frac{\text{تعداد پاسخ بله}}{\text{تعداد پاسخ "در این مورد کاربرد ندارد" - تعداد کل معیارهای ارزیابی}} \times \frac{100}{1}$$

مقیاس خوانایی فلش

مقیاس خوانایی فلش محدوده‌ای از ۰ تا ۱۰۰ دارد که ۱۰۰ بالاترین نمره در مقیاس خوانایی متن است. مطابق پژوهش‌های زبان انگلیسی میانگین نمره مقیاس فلش برای چکیده‌ها در مقالات علمی این زبان ۱۰ تا ۳۰ است. این مقیاس توسط دیانی (۱۳۶۶) برای متون نوسوادم در زبان فارسی مطابقت داده شد و ضرایب آن تغییراتی کرده است. فرمول سطح خوانایی نوشته‌های فارسی:

$$\text{سطح خوانایی نوشته‌های فارسی} = \left[\frac{262}{835} - \frac{84}{6} - \text{SL} \right] \times \text{WL} \quad \text{[SL } 1/0.15 \text{ WL)}$$

$$\text{WL} = \text{میانگین طول کلمات موجود در هر چکیده یا میانگین تعداد هجاهای کلمات چکیده}$$

$$\text{SL} = \text{میانگین طول جملات در هر چکیده‌ها}$$

ترجیحات خوانندگان

برای سنجش ترجیحات خوانندگان، میزان خوانایی، و بازیابی اطلاعات در دو نوع چکیده ساختاریافته و غیرساختاریافته پرسشنامه‌ای طراحی شد. از روش مقیاس تفاوت معنایی برای دیدگاه خوانندگان درباره دو نوع چکیده استفاده شد. افتراق معنایی روش آماری برای اندازه‌گیری معنای مفاهیم نزد افراد است و عکس‌العمل افراد را در برابر یک مفهوم یا شیء توصیف می‌کند. برای اجرای این روش هر مفهوم با استفاده از مجموعه صفات دو قطبی که از پیش گزیده شده‌اند، روی کاغذ جداگانه نوشته می‌شود.

جدول ۳. سنجش میزان ترجیحات خوانندگان چکیده‌ها با ۴ صفت دو قطبی در مقیاس افتراق معنایی

	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
نامشخص						×		واضح
مبتدی			×					حرفه‌ای
پیچیده		×						ساده
مشکل			×					آسان

در جدول ۳. علائم ضربدر نمونه‌ای از نمره‌گذاری پاسخگو در مورد نگارش چکیده است که در هر ستون جمع بسته می‌شود. جمع ارزش‌های هر ستون علامت‌گذاری شده را باید بر مجموع مقوله‌های هر ردیف (یعنی ۴ ردیف) تقسیم کرد. بنابراین ارقامی که به دست می‌آید عبارتند از:

$$((2 \times 5) + 6 + 2) = 18 \div 4 = 4.5$$

در مقیاس تفاوت معنایی نگارش چکیده از نظر خوانندگان، برای هر دو نوع چکیده نمره‌ای بین ۱ تا ۷ اختصاص داده می‌شود. در نتیجه از این طریق بین دو چکیده ساختاریافته و غیرساختاریافته مقایسه صورت می‌گیرد. برای بررسی هر کدام از متغیرهای خوانایی و بازیابی اطلاعات در پرسشنامه نیز از شاخص‌های زیر استفاده شد:

میزان خوانایی

- زمان کمی برای خواندن آن صرف می‌شود
- آسان خوانده می‌شود
- مطالب چکیده قابل فهم است

بازیابی اطلاعات

- اطلاعات ارایه شده در چکیده جهت فهم مدرک کافی است
- مطالب راحت بازیابی می‌شود
- محتوای مدرک را مشخص می‌کند و دقت انتخاب را افزایش می‌دهد

پرسشنامه به صورت آنلاین در گوگل داک طراحی و در صفحه یک وبلاگ قرار داده شد. پرسشنامه آنلاین از دو بخش تشکیل شد، که در بخش اول هر یک از دو نوع چکیده ساختاریافته و غیرساختاریافته به همراه سه نوع سؤال ترجیحات خوانندگان، میزان خوانایی، و بازیابی اطلاعات در زیر هر یک از چکیده‌ها قرار گرفته شد. در بخش دوم اطلاعات جمعیت شناختی (مثلاً جنسیت، سن، مقطع تحصیلی، تجربیات عملی چکیده‌نویسی و آگاهی آنها درباره پژوهش‌های چکیده‌ها) سؤال شد. در مرحله پیش‌آزمون روایی و پایایی پرسشنامه آنلاین بالا بود، همچنین برای تکمیل پرسشنامه راهبرد خاصی به طریق آنلاین در نظر گرفته شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های سیاهه واریسی ارزیابی کیفیت چکیده‌ها از نظر محتوای اطلاعاتی

سیاهه واریسی برای کیفیت اطلاعات هر دو نوع چکیده شامل ۲۵ معیار ارزیابی بود. چکیده‌های ساختاریافته و غیرساختاریافته در مقایسه با یکدیگر در ۲۲ معیار ارزیابی کیفیت، تفاوت آماری معنی‌دار نداشتند. در سه معیار سیاهه واریسی به ترتیب چهارم، هفتم و هشتم تفاوت آماری معنی‌دار مشاهده شد که در ادامه شرح داده می‌شود.

جدول شماره ۴. توزیع فراوانی بیان واضح اهداف در چکیده‌ها

کل	نوع چکیده				معیارهای سیاهه واریسی
	ساختاریافته	غیرساختاریافته			شماره چهار
۴۴	۲۴	۲۰	فراوانی	بلی	آیا اهداف واضح بیان شده است؟
۴۴.۰	۲۲.۰	۲۲.۰	فراوانی مورد انتظار		
%۹۱.۷	%۱۰۰.۰	%۸۳.۳	درصد		
۴	۰	۴	فراوانی	خیر	
۴.۰	۲.۰	۲.۰	فراوانی مورد انتظار		
%۸.۳	%۰	%۱۶.۷	درصد		

فراوانی معیار "بیان واضح اهداف پژوهش" در ۲۴ جفت چکیده در جدول ۴. نشان می‌دهد که در ۲۰ مورد از چکیده‌های غیرساختاریافته و کل ۲۴ چکیده ساختاریافته، اهداف را واضح بیان کرده‌اند. در ۴ چکیده غیرساختاریافته اهداف به شکل واضح بیان نشده بود. در آزمون مربع کای پیرسون مقدار Sig برابر ۰.۳۷ و کمتر از ۰.۰۵ است در نتیجه تفاوت مشاهده شده از نظر آماری معنی‌دار است.

جدول شماره ۵. توزیع فراوانی بیان نوع طرح پژوهش در چکیده

کل	نوع چکیده				معیارهای سیاهه واریسی
	ساختاریافته	غیرساختاریافته			شماره هفت
۳۵	۲۴	۱۱	فراوانی	بلی	آیا اطلاعاتی در خصوص نوع طرح پژوهش بیان شده است؟ (آزمایشی، پیمایشی، کتابخانه‌ای، تحلیل محتوا...)
۳۵.۰	۱۷.۵	۱۷.۵	فراوانی مورد انتظار		
%۷۲.۹	%۱۰۰.۰	%۴۵.۸	درصد		
۱۳	۰	۱۳	فراوانی	خیر	
۱۳.۰	۶.۵	۶.۵	فراوانی مورد انتظار		
%۲۷.۱	%۰	%۵۴.۲	درصد		

فراوانی معیار "بیان نوع طرح پژوهش" در ۲۴ جفت چکیده در جدول ۵. نشان می‌دهد که در ۱۱ مورد از چکیده‌های غیرساختاریافته و کل چکیده‌های ساختاریافته در خصوص نوع طرح پژوهش اطلاعات ارائه کرده‌اند. در ۱۳ چکیده غیرساختاریافته به نوع طرح پژوهش توجه‌ای نشده است. مقدار Sig در آزمون مربع کای پیرسون برابر ۰.۰۰۰ و کمتر از ۰.۰۵ شده است. در نتیجه دو نوع چکیده از نظر فراوانی اطلاعاتی که درباره نوع طرح تحقیقاتی بیان شده است در سطح اطمینان ۰.۹۹ تفاوت معنی‌داری با هم دارند و می‌توان گفت چکیده‌های ساختاریافته بیشتر از چکیده‌های غیرساختاریافته اطلاعاتی درباره نوع طرح داده‌اند.

جدول شماره ۶. توزیع فراوانی رعایت توالی اطلاعات پژوهش در چکیده

کل	نوع چکیده				معیارهای سیاهه وارسی
	ساختاریافته	غیرساختاریافته			
۳۷	۲۴	۱۳	فراوانی	بلی	آیا توالی ارائه اطلاعات پژوهش رعایت شده است؟ (هدف، روش، یافته و نتایج)
۳۷.۰	۱۸.۵	۱۸.۵	فراوانی مورد		
%۷۷.۱	%۱۰۰.۰	%۵۴.۲	درصد		
۱۱	۰	۱۱	فراوانی	خیر	
۱۱.۰	۵.۵	۵.۵	فراوانی مورد		
%۲۲.۹	%۰	%۴۵.۸	درصد		

فراوانی معیار "رعایت توالی اطلاعات پژوهش" در ۲۴ جفت چکیده در جدول ۶. نشان می‌دهد که در ۱۳ مورد از چکیده‌های غیرساختاریافته و کل چکیده‌های ساختاریافته در خصوص توالی اطلاعات پژوهش ارائه کرده‌اند. در ۱۱ چکیده غیرساختاریافته رعایت توالی اطلاعات پژوهش رعایت نشده است. در آزمون مربع کای پی‌رسون مقدار Sig برابر ۰.۰۰۰ و کمتر از ۰.۰۵ شده است. دو نوع چکیده از نظر فراوانی اطلاعاتی که درباره توالی اطلاعات پژوهش رعایت شده است در سطح اطمینان ۰.۹۹ تفاوت معنی‌داری با هم دارند. در نتیجه رعایت توالی اطلاعات پژوهش در چکیده‌های ساختاریافته بیشتر از چکیده‌های غیرساختاریافته است.

یافته‌های سنجش خوانایی چکیده‌ها با فرمول فلش

۲۴ جفت چکیده از لحاظ خوانایی مطابق مؤلفه‌های فرمول فلش مورد بررسی قرار گرفتند. ابتدا تعداد جملات هر یک از چکیده‌ها مورد شمارش قرار گرفت و تعداد لغات کل جملات هر یک از چکیده‌ها محاسبه شد. سپس تعداد هجاهای هر یک از کلمات چکیده‌ها شمارش شد. برای اجرای فرمول، میانگین طول جمله‌ها و میانگین طول کلمه‌های هر یک از چکیده‌ها محاسبه شد، بعد از قرار دادن میانگین طول جمله‌ها و میانگین طول کلمه‌های هر یک از جملات چکیده‌ها در فرمول خوانایی فلش، نمره خوانایی چکیده‌ها محاسبه شد.

جدول ۷. میانگین نمره فرمول مقیاس خوانایی برای دو نوع چکیده

نوع چکیده	تعداد	میانگین	انحراف معیار استاندارد	انحراف معیار استاندارد از میانگین
غیرساختاریافته	۲۴	۳۲.۳۶	۱۶.۳۴	۳.۳۳
ساختاریافته	۲۴	۲۶.۷۴	۱۶.۳۸	۳.۳۴

در جدول ۷. میانگین نمره مقیاس خوانایی فلش در دو نوع چکیده مورد مقایسه قرار گرفت. میانگین نمره مقیاس خوانایی فلش در چکیده غیرساختاریافته ۳۲.۳۶ و میانگین نمره مقیاس خوانایی فلش برای چکیده ساختاریافته ۲۶.۷۴ محاسبه شد. میانگین نمره خوانایی چکیده‌های ساختاریافته حدوداً پنج نمره از چکیده‌های غیرساختاریافته کمتر است. در نتیجه چکیده‌های ساختاریافته فارسی مطابق یافته‌های این پژوهش سطح خواندن آن دشوارتر است.

جدول ۸. آزمون لون و آزمون T برای نمره مقیاس درجه خوانایی دو نوع چکیده

آزمون T برای بررسی برابری میانگین‌ها					آزمون لون برای بررسی برابری واریانس‌ها		نمره فرمول درجه خوانایی	
تفاوت	خطای معیار تفاوت		تفاوت میان میانگین‌ها	Sig. (2-tailed)	df	t	Sig.	F
	پایینی	بالایی						
۹۵٪ فاصله اطمینان								
تفاوت								
۱۵.۱	۳.۸۸	۴.۷۲	۵.۶۲	۰.۲۴	۴۶	۱.۱۹	۰.۹۲	۰.۰۰۸
۱۵.۱	۳.۸۸	۴.۷۲	۵.۶۲	۰.۲۴	۴۶.۰۰	۱.۱۹		

در جدول ۸ مقدار Sig (۰.۲۴۰) نشان می‌دهد که تفاوت مشاهده شده در میانگین تعداد کلمات دو نوع چکیده از نظر آماری در سطح ۹۵٪ اطمینان معنی‌دار نیست.

یافته‌های مقایسه دو نوع چکیده در پرسشنامه

فرم پرسشنامه دو بخش داشت، بخش اول آن شامل دو چکیده ساختاریافته و غیرساختاریافته یک مقاله بود و در زیر هر یک از آن چکیده‌ها سه گونه سوال مطرح شده بود. بخش دوم فرم پرسشنامه مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی پاسخگویان پرسشنامه بود.

یافته‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان پرسشنامه

در ابتدا اطلاعات جمعیت‌شناختی بخش دوم پرسشنامه تشریح می‌شود. کلاً ۲۰۶ نفر پرسشنامه را تکمیل نمودند. جنسیت پاسخگویان ۶۳.۹ درصد زن و ۳۶.۱ درصد مرد و میانگین سن پاسخگویان ۳۰.۸۲ سال بود. تحصیلات پاسخگویان پرسشنامه ۸۱.۵ درصد کارشناسی ارشد و ۱۸.۵ درصد دکتری بود. حدوداً یک چهارم پاسخگویان را اعضای هیأت علمی و یک دوم را دانشجویان تحصیلات تکمیلی تشکیل می‌دادند. به طور کلی ۷۰ درصد پاسخگویان میزان آشنایی خود را درباره پژوهش‌های حوزه چکیده‌نویسی متوسط به بالا جواب داده‌اند. ۴۰.۵ درصد پاسخگویان تجربه چکیده‌نویسی کم و خیلی کمی داشته‌اند. ۳۸ درصد گزینه متوسط را علامت زده‌اند. ۲۱.۵ درصد تجربه زیاد و خیلی زیادی در چکیده‌نویسی داشته‌اند. به طور کلی پاسخگویان با مباحث نظری و پژوهشی چکیده‌نویسی آشنا بودند و بیش از نیمی از آنها در حد متوسط تجربه چکیده‌نویسی داشتند.

یافته‌های پرسشنامه

در بخش اول پرسشنامه مقیاس تفاوت معنایی به تفکیک چهار معیار دو قطبی برای هر دو چکیده ساختاریافته و غیرساختاریافته مجزا تجزیه شده و سپس در جدول ۹ میانگین تفاوت بین دو نوع چکیده از نظر پاسخ‌دهندگان نشان داده شده است.

جدول ۹. میانگین نمره تفاوت معنایی برای دو نوع چکیده در پرسشنامه

پرسشنامه: ترجیحات خوانندگان	نوع چکیده	میانگین	آزمون t	انحراف معیار
نامشخص - واضح	ساختاریافته	۵.۳۶	۶.۴۷۷	۰.۰۰۰
	غیرساختاریافته	۴.۴۴		
مبتدی - حرفه‌ای	ساختاریافته	۴.۹۹	۴.۵۷۶	۰.۰۰۰
	غیرساختاریافته	۴.۳۸		

۰.۰۰۰	۴.۲۷۳	۵.۲۴	ساختاریافته	پیچیده - ساده
		۴.۶۵	غیرساختاریافته	
۰.۰۰۰	۵.۰۲۸	۵.۳۵۱	ساختاریافته	مشکل - آسان
		۴.۶۳۰	غیرساختاریافته	

نمودار ۱. میانگین نمرات هر یک از معیارهای افتراق معنایی پرسشنامه

○ چکیده ساختاریافته

□ چکیده غیر ساختاریافته

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	
نامشخص				□	○			واضح
مبتدی				□	○			حرفه‌ای
پیچیده				□	○			ساده
مشکل				□	○			آسان

نمودار (۱) نشان می‌دهد که نمره میانگین چکیده ساختاریافته در همه ابعاد مقیاس ترجیحات از چکیده غیرساختاریافته بیشتر است. در بعد حرفه‌ای و مبتدی هر دو چکیده نمره کمتری را گرفته‌اند. میانگین نمرات معیارهای دو قطبی مقیاس تفاوت معنایی برای چکیده ساختاریافته ۵.۲۸ و برای چکیده غیرساختاریافته ۴.۵۲ به دست آمد. یافته‌های ترجیحات خوانندگان برای خوانایی چکیده‌های ارائه شده در پرسشنامه: در ادامه بخش اول پرسشنامه از طریق سه سؤال میزان خوانایی هر دو نوع چکیده از نظر خوانندگان به تفکیک مورد پرسش قرار گرفت، که در جدول ۱۰ یافته‌های آن ارائه شده است. در همه موارد خوانایی چکیده‌های ساختاریافته از نظر خوانندگان بهتر ارزیابی شد.

جدول ۱۰. میانگین نمره خوانایی برای دو نوع چکیده در پرسشنامه

انحراف معیار	آزمون t	میانگین	نوع چکیده	پرسشنامه: میزان خوانایی
۰.۰۰۰	۴.۳۱۷	۰.۸۱	ساختاریافته	زمان کمی برای خواندن آن صرف می‌شود.
		۰.۴۰	غیرساختاریافته	
۰.۰۰۰	۵.۱۸۱	۰.۸۳	ساختاریافته	آسان خوانده می‌شود.
		۰.۳۲	غیرساختاریافته	
۰.۰۰۰	۳.۱۷۸	۰.۹۲	ساختاریافته	مطالب چکیده قابل فهم است.
		۰.۶۵	غیرساختاریافته	

یافته‌های ترجیحات خوانندگان برای میزان بازیابی اطلاعات چکیده‌های ارائه شده در پرسشنامه: در ادامه بخش اول پرسشنامه از طریق سه سؤال میزان بازیابی اطلاعات هر دو نوع چکیده از نظر خوانندگان به تفکیک مورد پرسش قرار گرفت، در جدول ۱۱. یافته‌های آن ارائه شده است. در همه موارد میزان بازیابی چکیده‌های ساختاریافته از نظر خوانندگان بهتر ارزیابی شد.

جدول ۱۱. میانگین نمره بازیابی اطلاعات برای دو نوع چکیده در پرسشنامه

انحراف معیار	آزمون t	میانگین	نوع چکیده	پرسشنامه: میزان خوانایی
۰.۰۱۵	۲.۴۳۳	۰.۵۰	ساختاریافته	اطلاعات ارایه شده در چکیده جهت فهم مدرک کافی است.
		۰.۲۶	غیرساختاریافته	
۰.۰۰۰	۸.۵۸۵	۰.۷۵	ساختاریافته	مطالب راحت بازیابی می‌شود.
		-۰.۰۶	غیرساختاریافته	
۰.۰۰۰	۶.۲۴۳	۰.۷۳	ساختاریافته	محتوای مدرک را مشخص می‌کند و دقت انتخاب را افزایش می‌دهد.
		۰.۱۳	چکیده	

نتایج و پیشنهادها

برای مقایسه میزان خوانایی چکیده‌های ساختاریافته با چکیده‌های غیرساختاریافته در فصلنامه کتابداری هم از مقیاس خوانایی فلش استفاده شد و هم دیدگاه خوانندگان این دو نوع چکیده بوسیله پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفت.

کیفیت اطلاعات چکیده‌های ساختاریافته نسبت به چکیده‌های غیرساختاریافته

سیاهه واریس مورد استفاده حضور یا عدم حضور ۲۵ مورد را در چکیده‌ها بررسی می‌کرد. با استفاده از آزمون مربع کای مشاهده شد که دو نوع چکیده از نظر آماری در ۲۲ مورد با هم تفاوت معنی‌داری ندارند. می‌توان نتیجه گرفت به طور کلی کیفیت اطلاعات دو نوع چکیده با هم تفاوتی نمی‌کند، در نتیجه فرضیه شماره یک در این پژوهش رد می‌شود. البته این نکته قابل ذکر است که دستور العمل نگارش چکیده‌های ساختاریافته در تفاوت سه معیار سیاهه واریس نقش مؤثری داشته است.

بازیابی اطلاعات در چکیده‌های ساختاریافته نسبت به چکیده‌های غیرساختاریافته

براساس جدول ۱۱. و پاسخ به هر یک از سوالات پرسیده شده در مورد میزان بازیابی اطلاعاتی در دو نوع چکیده ۷۶.۲ درصد پاسخگویان معتقدند که مطالب چکیده‌های ساختاریافته راحت بازیابی می‌شوند، در حالی که ۳۷.۶ درصد پاسخگویان همین عقیده را در مورد چکیده‌های غیرساختاریافته دارند. دامنه نمره میانگین بین -۲ و +۲ است. میانگین نمره چکیده‌های غیرساختاری ۰.۰۶- شده است. در حالی که میانگین چکیده‌های ساختاریافته ۰.۷۵ است. با توجه به مقدار sig که کمتر از ۰.۰۵ است تفاوت مشاهده شده در سطح ۰.۹۹ معنی دار است. نظر پاسخگویان برای مشخص شدن محتوای مدرک و افزایش دقت انتخاب در دو نوع چکیده، میانگین چکیده‌های ساختاریافته برابر ۰.۷۳ و غیرساختاریافته ۰.۱۳ شده است و این تفاوت در سطح ۰.۹۹ معنی دار است.

همچنین ۵۶.۲ درصد پاسخگویان با این موضوع که اطلاعات ارایه شده در چکیده‌های ساختاریافته جهت فهم مدرک کافی است موافق هستند در حالی که ۴۵.۴ درصد پاسخگویان موافقت می‌کنند که اطلاعات ارایه شده در چکیده‌های غیرساختاریافته جهت فهم مدرک کافی است. میانگین نمره پاسخگویان در چکیده‌های ساختاریافته برابر ۰.۵۰ و غیرساختاریافته ۰.۲۶ است. با توجه

به آزمون تی این تفاوت معنی‌داری میان نمره پاسخگویان را نشان می‌دهد، در نتیجه فرضیه شماره دو این پژوهش تأیید می‌شود.

میزان خوانایی چکیده‌های غیرساختاریافته و چکیده‌های ساختاریافته

براساس مقیاس فلش میانگین نمره فلش چکیده‌های غیرساختاریافته برابر ۳۲.۳۶ و میانگین نمره فلش چکیده‌های ساختاریافته برابر ۲۶.۷۴ است. جهت بررسی تصادفی بودن تفاوت مشاهده شده از آزمون تی نمونه‌های مستقل استفاده شد. مقدار Sig این آزمون برابر (۰.۲۴۰) شد که نشان می‌دهد تفاوت مشاهده شده در میانگین نمره مقیاس فلش دو نوع چکیده از نظر آماری در سطح ۹۵٪ اطمینان معنی‌دار نیست. البته این نتیجه حاصل شد که مقیاس خوانایی فلش را می‌توان برای سنجش خوانایی چکیده‌های فارسی مورد استفاده قرار داد.

براساس نظر پاسخگویان در پرسشنامه در مورد میزان خوانایی دو نوع چکیده نتایج به شرح زیر است که در ادامه هر یک از سوالات و توزیع پاسخها و معنی‌داری آزمون تفاوت میانگین برای آن سؤال آورده شده است.

۸۰.۵ درصد پاسخگویان معتقدند زمان کمی برای خواندن چکیده‌های ساختاریافته صرف می‌شود، در حالی که ۵۹.۸ درصد پاسخگویان همین عقیده را در مورد چکیده‌های غیرساختاریافته دارند. دامنه نمره میانگین بین -۲ و +۲ است. میانگین نمره چکیده‌های غیرساختاریافته ۰.۴۰ شده است. در حالی که میانگین چکیده‌های ساختاریافته ۰.۸۱ است. با توجه به مقدار Sig که کمتر از ۰.۰۵ است تفاوت مشاهده شده در سطح ۰.۹۹ معنی‌دار است.

در مورد آسان خوانده شدن چکیده‌های ساختاریافته ۷۹.۱ درصد پاسخگویان موافقت در حالی که ۵۸.۲ درصد همین عقیده را درباره چکیده‌های غیرساختاریافته دارند. دامنه نمره میانگین بین -۲ و +۲ است. میانگین نمره چکیده‌های ساختاریافته ۰.۸۳ شده است. در حالی که میانگین چکیده‌های غیرساختاریافته ۰.۳۲ است. با توجه به مقدار Sig که کمتر از ۰.۰۵ است تفاوت مشاهده شده در سطح ۰.۹۹ معنی‌دار است.

نظر پاسخ‌دهندگان در مورد قابل فهم بودن چکیده‌ها، میانگین نمره چکیده‌های ساختاریافته برابر ۰/۹۲ و غیرساختاریافته ۰/۶۵ است. تفاوت مشاهده شده در سطح ۰.۰۰۱ معنی‌دار می‌باشد.

در نتیجه فرضیه شماره سه یعنی تفاوت میزان خوانایی بین دو نوع چکیده این پژوهش بوسیله مقیاس خوانایی فلش رد شد ولی دیدگاه خوانندگان برای تفاوت میزان خوانایی بین دو نوع چکیده آنرا تأیید کرده است.

ترجیحات خوانندگان برای چکیده‌های ساختاریافته در مقایسه با چکیده‌های غیرساختاریافته

جهت بررسی ترجیحات خوانندگان در مورد دو نوع چکیده از مقیاس تفاوت معنایی استفاده شد. در ادامه نتایج این مقیاس تفاوت معنایی به تفکیک چهار معیار دو قطبی برای هر دو چکیده ساختاریافته و غیرساختاریافته ارائه می‌شود.

نامشخص - واضح : میانگین چکیده ساختاریافته در مقیاس ۷ درجه‌ای برابر ۵.۴۳ است، در حالی که چکیده‌های غیرساختاریافته نمره ۴.۴۳ را گرفته‌اند.

مبتدی - حرفه‌ای: میانگین چکیده‌های ساختاریافته در مقیاس ۷ درجه‌ای برابر ۵.۰۴ است، در حالی که چکیده‌های غیرساختاریافته نمره ۴.۳۷ را گرفته‌اند.

پیچیده - ساده : میانگین چکیده ساختاریافته در مقیاس ۷ درجه‌ای برابر ۵.۲۸ است، در حالی که چکیده‌های غیرساختاریافته نمره ۴.۶۴ را گرفته‌اند.

مشکل - آسان: میانگین چکیده ساختاریافته در مقیاس ۷ درجه‌ای برابر ۵.۳۸ است، در حالی که چکیده‌های غیرساختاریافته نمره ۴.۶۴ را گرفته‌اند.

آزمون تی برای هر چهار معیار فوق تفاوت معنی‌داری را نشان داد. چکیده‌های ساختاریافته در همه مقیاس‌های دو قطبی به طور معنی‌داری نمره میانگین بیشتری را گرفته بودند. در نتیجه فرضیه چهار این پژوهش تأیید می‌شود

ارائه راهکارها و پیشنهادها

- ویراستاران نشریات و پژوهشگران برای ارزیابی کیفی چکیده‌های مقالات مجلات علمی از سیاهه واریسی تهیه شده استفاده نمایند، سیاهه واریسی این پژوهش می‌تواند به عنوان الگو مورد توجه قرار گیرد.
- بهتر است در مجلات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی چکیده‌ها با قالب ساختاریافته ارائه شوند.
- در قالب چکیده‌های ساختاریافته علاوه بر مدخل‌های ارائه شده (هدف، روش، یافته‌ها) از مدخل‌های دیگر (زمینه موضوعی، بحث و نتیجه‌گیری، کاربردها، محدودیت‌ها و پیشنهادها) نیز استفاده شود.
- در آینده تلاش شود تا شیوه نگارش چکیده‌ساختاریافته مقالات برای انواع روش‌های تحقیق تدوین شود.
- مقیاس خوانایی فلش در سطح وسیع‌تر برای ارزیابی میزان خوانایی چکیده‌ها مورد استفاده قرار بگیرد تا از این طریق میزان انطباق آن برای سنجش خوانایی چکیده‌های فارسی اثبات شود و نویسندگان بتوانند از آن برای سنجش خوانایی چکیده خود از آن استفاده نمایند. همچنین میزان خوانایی بخش‌های مختلف مقالات علمی با مقیاس فلش مورد ارزیابی قرار بگیرد.
- بهتر است تأثیر قالب‌های مختلف چکیده ساختاریافته روی دیدگاه خوانندگان مورد ارزیابی قرار بگیرد.

منابع

- حفیظی اردکانی، محسن (۱۳۷۸). "تعیین میزان رعایت استاندارد در تهیه چکیده فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه تهران بین سالهای ۱۳۷۶-۱۳۷۴". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
- خسروی، مریم. (۱۳۸۶). "بررسی میزان رعایت استاندارد ایزو ۷۱۴۴ در پایان‌نامه‌ها". فصلنامه کتاب ۷۰. دیانی، محمد حسین. (۱۳۷۹). سنجش خوانایی نوشته‌های فارسی (خوانا نویسی برای کودکان، نوسوادان و نوجوانان)، انتشارات کتابخانه رایانه‌ای.
- دبیا، رضا (۱۳۸۴). "مقایسه چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق (ع) ۱۳۶۸ الی ۱۳۸۲ با استاندارد ایزو ۲۱۴". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- سه‌دهی، مریم. (۱۳۸۸). "مقایسه میزان رعایت استانداردهای بین‌المللی ایزو در چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال و تحقیقات از سال ۱۳۸۰-۱۳۸۶". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- شیردل، شهلا. دیانی، محمد حسین. (۱۳۸۶). "بررسی و مقایسه چکیده‌های فارسی مقاله‌های مجله‌های علمی - پژوهشی حوزه علوم انسانی با استاندارد ایزو ۲۱۴". کتابداری و اطلاع‌رسانی، ش ۳۸، تابستان ۱۳۸۶: ص ۳۷-۵۲.
- فرقدان، سمیه. (۱۳۷۵). "بررسی میزان انطباق چکیده مقالات فصلنامه گنجینه اسناد با استاندارد چکیده‌نویسی ایزو ۲۱۴". گنجینه اسناد فصلنامه تحقیقات تاریخی و مطالعات آرشیوی. شماره ۷۲ - زمستان ۱۳۸۷. ص. ۸۱-۸۶.
- کربلایی آقائی، معصومه. "مطالعه میزان رعایت استاندارد های بین‌المللی ایزو در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در سال‌های ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۴". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. علوم انسانی - دانشگاه تربیت مدرس.
- کریم‌زاده، سارا (۱۳۸۵). "بررسی وضعیت چکیده‌های پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری رشته‌های فنی و مهندسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات و مقایسه آن با استانداردهای چکیده‌نویسی". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- کیلوند، دونالد بی (۱۳۸۵). درآمدی بر نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی. ترجمه مهدی حسینی. تهران: چاپار.

گیلوری، عباس (۱۳۷۴). بررسی همخوانی مجله‌های فارسی با استاندارد ایزو (ISO)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم پزشکی ایران، کتابداری و اطلاع‌رسانی.

لنکستر، اف، دلبیو (۱۳۸۲). نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی مبانی نظری و عمل. ترجمه عباس گیلوری. تهران: چاپار مختاری، حیدر. (۱۳۸۳) "بررسی انطباق چکیده‌مقاله‌های مجلات دانشگاه‌های علوم پزشکی با دستورالعمل‌های گروه ونکوور و استاندارد ایزو ۲۱۴". فصلنامه کتاب. ۵۷: ص. ۴۲-۵۲.

ملک محمدی، مریم (۱۳۸۶). "بررسی وضعیت چکیده‌های پایان‌نامه‌های دکتری رشته‌های علوم انسانی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی و مقایسه آن با استانداردهای چکیده‌نویسی". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

Dupuy A, Khosrotehrani K, Lebbé C, Rybojad M, Morel P. **Quality of abstracts in 3 clinical dermatology journals**. Arch Dermatol 2003 May 1;39(5):589-93 .

Hartley, J. **Applying ergonomics to Applied Ergonomics**. Appl Ergonom 1999 Dec;30(6):535-41.

Hartley, James. (2008). **Academic writing and publishing: a practical guide**. Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group, First published ISBN 0-203-92798-2

Hartley, James. Betts, Lucy (2007). "The effects of spacing and titles on judgments of the effectiveness of structured abstracts". Journal of the American Society for Information Science and Technology, 58(14):2335-2340

Hartley, James. Betts, Lucy (2008). "Revising and polishing a structured abstract: Is it worth the time and effort?". Journal of the American Society for Information Science and Technology

Narine L, Yee DS, Einarson TR et al(1991). **Quality of abstracts of original research articles in CMAJ in 1989**. Can Med Assoc J;144: 449-453

Taddio, A., Pain, T, Fassos FF, Boon, H., Ilersich, AL, Einarson TR.(1994). "Quality of nonstructured and structured abstracts of original research articles in the British Medical Journal, the Canadian Medical. CMAJ, 15;150(10):1611-

Archive SID